

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS
HELYI STRATÉGIÁINAK ESÉLYEI
MAGYARORSZÁGON**

Baják Imre

Témavezető:
Dr. Kuti István
egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM
Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2012

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEI ÉS A KUTATÁSI HIPOTÉZIS BE-MUTATÁSA

A fenntartható fejlődés napjaink egyik leggyakrabban emlegetett koncepciójának számít világszerte. A fogalom elsődleges mondanivalója az, hogy a környezeti problémák nem kezelhetők önmagukban, önálló problémaként, megoldásuk csak a gazdaság- és társadalompolitika valamint a környezetpolitika integrált alakításával valósulhat meg, azaz a környezeti érdekeket a gazdasági és társadalmi döntéseknél is fokozottan figyelembe kell venni.

A fenntartható fejlődés globális problémájának megoldása nagymértékben a helyi közösségek cselekedetein, az általuk lefektetett helyi fenntartható fejlődési stratégiákon alapul. A világ számos közössége – országok, régiók és települések – a nemzetközi közösség sürgetésére, felismerve a környezeti értékek pusztulásának veszélyeit, fenntartható fejlődési stratégiák készítését határozta el.

A helyi fenntarthatósági stratégiák rendszerét a felső szándékok és az alulról jövő kezdeményezések együttesen alakítják. A kormányzat és a helyi közösség közötti sikeres együttműködés eredménye, a helyi fenntartható fejlődési stratégia, más néven Local Agenda 21. A stratégia a közösség környezeti szempontú problémaelemzését, valamint az azok megoldására irányuló célrendszert kell hogy tartalmazzon. A sikeres stratégiák alapját a közösség önkéntes szerepvállalásán alapuló alulról szerveződő kezdeményezések jelentik. A helyi közösség innovatív kezdeményezései révén helyi jellegű megoldások jönnek létre, amelyek hozzájárulhatnak a fenntarthatóság egyes globális problémáinak enyhítéséhez.

Doktori értekezésem tárgya a helyi fenntartható fejlődési stratégiák vizsgálata. Mivel Magyarországon ilyen jellegű dokumentumok csak kis számban találhatók, dolgozatomban elsőként a helyi stratégiák készítésének jelentőségét, alapelveit és menetét ismertetem, majd a helyi fenntarthatósági stratégiák készítésével kapcsolatos nemzetközi kezdeményezéseket és tapasztalatokat összegzem. Ezt követően meghatározom a helyi stratégiaalkotást befolyásoló főbb tényezőket hazánkban, s bemutatom a helyi fenntarthatósági stratégiák készítésének helyzetét országosan, a gyöngyösi kistérségben elvégzett empirikus felmérés eredményeire alapozva.

Nem tekintem céloknak az egyes helyi fenntarthatósági stratégiákban foglalt célkitűzések megvalósulásának, gazdasági, társadalmi vagy környezeti hatásainak vizsgálatát, lévén ezen LA21 stratégiák a világ számos pontján folyamatban vannak, míg a magyar stratégiák esetében az

eredmények az eltelt idő rövidsége miatt még nem összegezhetők. (Az első valódi stratégiák a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia elkészültét követően, a 2009 és 2011 közötti időszakban készültek, s e stratégiák időtávja a legtöbb esetben legalább egy-két évtizedet ölel fel.)

Mint azt a fenntarthatóság egyik legfontosabb elve megfogalmazza, a globális elvek gyakorlati megvalósítása a helyi közösségek feladata. („Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan!”) Dolgozatomban vizsgálom a helyi fenntarthatósági politikát leginkább befolyásoló országos és helyi tényezőket, bemutatom a kormányzat eddigi kezdeményezéseit. Ez magában foglalja az intézményrendszer kialakítását, a nemzeti fenntartható fejlődés stratégia helyi vonatkozásainak vizsgálatát, a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek terjesztésére tett kísérletek bemutatását (konferenciák, útmutatók), a helyi fenntarthatósági stratégiák jogi háttérét jelentő dokumentumok feltérképezését és a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezésekre rendelkezésre álló pénzügyi források felderítését.

Ugyancsak vizsgálom a lokális közösségek önszerveződő- és kezdeményezőkézségét, amely a helyi fenntarthatósági stratégiák mozgatórugója. A közösséggel összhangban kialakított, világosan megfogalmazott célkitűzésekkel, és az azok elérését lehetővé tévő eszközrendszerrel a közösség tagjai képesek azonosulni, s a siker érdekében tenni is hajlandók. Kutatásom fókuszába a települési önkormányzatok helyzetének és lehetőségeinek elemzése, a lakosság fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretei és szerepvállalási hajlandósága, valamint a települések már meglévő környezetvédelemmel kapcsolatos dokumentumai és kezdeményezései kerültek. Röviden összefoglalom az eddig elkészült települési fenntarthatósági stratégiák tapasztalatait is.

A helyi stratégiák arra a kérdésre is választ adnak, hogy a közösség vezetésében, illetve tagjaiban milyen mértékben és *hogyan tudatosult a fenntartható fejlődés koncepciója*, illetve ezzel kapcsolatban *milyen értékrend alakult ki*.

Kutatási célom annak megállapítása, hogy ***Magyarországon adottak-e a feltételek helyi fenntarthatósági stratégiák készítéséhez***, illetve ***a települések készen állnak-e ilyen jellegű stratégiák készítésére***.

A vizsgálat eredményessége érdekében célkitűzéseimet az alábbi pontok szerint foglalom össze és vizsgáltam a disszertációm fő fejezeteiben:

- Szakirodalmi kitekintés segítségével összefoglalom a fenntartható települések legfőbb jellemzőit.

- Meghatározom a nemzeti és helyi szint feladatait a helyi fenntarthatóság vonatkozásában, a partnerségi kapcsolatok kialakításának jelentőségét, külön kiemelve a széleskörű közösségi részvétel biztosításának szerepét.
- Bemutatom az EU a (helyi) fenntarthatóság eszméjének terjesztésével kapcsolatos tevékenységét, az azzal kapcsolatos dokumentumait, valamint néhány kiválasztott ország helyi fenntarthatósági folyamatait.
- A világ számos pontján a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezések elkezdődtek. Célom a folyamat elindításához vezető megfontolások meghatározása.
- A nemzetközi trendek figyelembe vételével bemutatom a magyarországi állapotokat, ezen belül a nemzeti kormányzat feladatait és eddigi tevékenységét.
- Egy konkrét kistérség – a Gyöngyösi Kistérség – példáján saját kérdőíves vizsgálatom eredményeinek felhasználásával meghatározom a helyi fenntarthatósági stratégiák készítésének magyarországi helyzetét és lehetőségeit.

A vizsgált témakörökkel kapcsolatos hipotéziseim a következők voltak:

- H1: A központi kormányzat részéről hiányzik az elkötelezettség a helyi fenntarthatósági stratégiák készítése iránt.
- H2: A települések többsége nem áll készen helyi fenntarthatósági stratégiák készítésére.
- H3: A jelenleg elérhető helyi stratégiák sok esetben nem felelnek meg a helyi fenntarthatósági stratégiák szakirodalomban megfogalmazott követelményeinek.

A második hipotézist négy alhipotézisen keresztül bizonyítom:

- AH1: A gazdasági, társadalmi és környezeti tényezők eltérő súllyal szerepelnek a település életében. A gazdaság fellendítése és a társadalmi jólét kérdése a közösségek értékrendjében összességében megelőzi a környezeti szempontokat.
- AH2: Noha számos olyan dokumentum áll az önkormányzatok rendelkezésére, amelyek egy jövőbeni fenntarthatósági stratégia alapjait képezhetik, ezek színvonala és tartalma településenként változik.
- AH3: A lakosság nem játszik kellőképpen aktív szerepet a települések életében, így a döntések legtöbbször a település képviselőtestületének hatáskörében születnek meg.
- AH4: A jelenlegi személyi és anyagi feltételek mellett a települések nem képesek helyi fenntarthatósági stratégia készítésére.

2. ADATBÁZIS ÉS AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ISMERTETÉSE

Értekezésemben az interdiszciplináris megközelítést alkalmaztam. A fenntartható fejlődés fogalmával foglalkozó 1., valamint a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos 2-6. fejezetekben a **szakirodalmakat dokumentáló, rendszerező, elemző szekunderkutatást** használok.

A hetedik fejezet, amely a helyi stratégiaalkotás nemzetközi tapasztalatait mutatja be, módszerét tekintve döntően **elemző irodalom-feldolgozás**, az EU stratégiai dokumentumai, a hozzáférhető helyi stratégiai dokumentumok, valamint azok tapasztalatait összegző művek alapul vételével.

A dolgozat nyolcadik fejezete a nemzeti kormányzat (helyi) fenntarthatósággal kapcsolatos magyarországi tevékenységét, illetve annak tapasztalatait mutatja be. Munkám első lépéseként a vizsgálati anyagot kutattam fel, az Internet adta lehetőségeket kihasználva **elemző irodalom-feldolgozást** végeztem, s emellett hazai szakértőkkel, kormányzati, valamint helyi szakemberekkel s a fenntarthatóság témájával foglalkozó, nemzetközileg elismert kutatókkal készített **interjúk** tapasztalatait is felhasználtam. Az ily módon szerzett ismereteket felhasználva megalkottam egy olyan rendszert, amely segít abban, hogy az első hipotézis érvényességét egy viszonylag objektív módon vizsgálhassam.

A kilencedik fejezetben a fenntartható fejlődés települési tapasztalatait mutatom be a gyöngyösi kistérségben végzett **kérdőíves felmérés** eredményeinek felhasználásával, amely azt a célt szolgálta, hogy egy vidéki jellegű kistérség példáján keresztül bemutassam a helyi fenntarthatóság további térnyerése előtt álló kihívásokat. A kérdőívek feldolgozásakor több matematikai-statisztikai módszert is alkalmaztam.

A tizedik fejezetben a már létező magyarországi stratégiai **dokumentumok kritikai értékelését és rendszerezését** is elvégeztem azért, hogy megállapítsam, hogy azok mennyire felelnek meg a korábbiakban lefektetett elveknek. Vizsgálataim 48 település és 2 kistérség Interneten elérhető, fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kezdeményezéseire terjedtek ki. Természetesen ezeken kívül is akadnak stratégiai dokumentumok, amelyek nem kerültek a látókörömbe, ám úgy gondoltam, ez a szám már elegendő ahhoz, hogy bizonyos vizsgálatokat lefolytatva komplex képet kapjak az elkészült stratégiákról. A dokumentumokat formai és tartalmi szempontból egyaránt vizsgáltam, azonban mivel a dokumentumok közül mindössze kilenc bizonyult tartalmi szempontból megfelelőnek, mélyebb statisztikai elemzéseket nem állt módomban alkalmazni.

A nemzeti kormányzat elkötelezettségének vizsgálatára használt módszer

Első hipotézisem szerint a központi kormányzat részéről hiányzik az elkötelezettség a helyi fenntarthatósági stratégiák készítésének támogatásához. Ennek igazolására egy olyan szempontrendszerrel valamint mellérendelt értékrendszert alakítottam ki, amely képes arra, hogy az olvasó számára is világossá tegye azt, hogy mi indokolta a hipotézis elfogadását, illetve elvetését. Az értékelt szempontok az intézményrendszer kialakítása, a stratégia elkészítése, a jogszabályi háttér megteremtése, a pénzügyi források biztosítása, valamint a fenntarthatóság eszméjének és feladatainak terjesztésével kapcsolatos tevékenységek voltak. Az egyes szempontok értékeléséhez ötfokú skálát alkalmaztam. Az egyes értékekhez tartozó paraméterek:

$$k_i = \begin{cases} 1 - & \text{a kritérium teljesítésének nyilvánvaló megtagadása.} \\ 2 - & \text{késedelmes, vonakodó végrehajtás, a határidő elmulasztása, a kritérium részbeni teljesítése.} \\ 3 - & \text{a kritérium előírás szerinti, pontos határidőre történő teljesítése.} \\ 4 - & \text{kritérium idő előtti teljesítése többletaktivitás nélkül.} \\ 5 - & \text{kritérium teljesítése, további, önként vállalt célok és feladatok teljesítése.} \end{cases}$$

A bemutatott 5 szempont értékelését követően a kapott értékek összegét

$$\left(\sum_{i=1}^5 k_i, \quad k_i = \{1; 2; 3; 4; 5\} \right)$$

az alábbi listába illesztve megállapítható, hogy a nemzeti kormányzat mennyire elkötelezett a fenntarthatóság iránt.

$$\text{Ha } K: \begin{cases} 10 \text{ pont alatti} & \text{Nyíltan ellenszegülő magatartás.} \\ 10-14 \text{ pont} & \text{Passzív ellenálló magatartás} \\ 15-18 \text{ pont} & \text{Kötelezettségteljesítő magatartás} \\ 19-22 \text{ pont} & \text{Aktív kötelezettségtudó magatartás} \\ 23-25 \text{ pont} & \text{Valódi elkötelezettség.} \end{cases}$$

Az így kapott besorolás alapján megállapítható, hogy a hipotézis elfogadható, vagy el kell vetnünk. A hipotézist abban az esetben vetjük el, amennyiben a nemzeti kormányzat elkötelezettsége az utolsó két csoportban, az aktív kötelezettségtudó illetve a valódi elkötelezett kategóriába sorolható, más esetben elfogadjuk azt.

A kérdőívek feldolgozásánál használt módszerek

A kilencedik fejezet empirikus felmérését a Gyöngyösi Kistérség települési önkormányzatai, valamint a települések lakosai körében végeztem el.

A kérdőív a következő kérdéskörökre koncentrált:

- A gazdasági, társadalmi és környezeti tényezők súlya a település életében, és az egyes tényezőkkel kapcsolatos problémák rangsorolása.
- A helyi fenntarthatósági stratégiák alapjául szolgáló dokumentumok megléte.
- A lakosság mobilizálhatósága, a helyi közösség szerepvállalása a település életét befolyásoló dokumentumok készítésében, az önkormányzatok és a lakosság együttműködésének mértéke, a közösség a döntéshozatal és a végrehajtás fázisaiba történő bevonásának módjai.
- A fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezések a településeken, a fenntarthatósági stratégia készítésének lehetősége, a tudatos tervezéssel járó pozitív változások hasznosítása, akadályozó tényezők.

A kérdőívekkel a lakosságot és az önkormányzatokat szólítottam meg. Ezzel a célom az volt, hogy vizsgálni tudjam a települési önkormányzatok és a lakosság prioritásainak egyezőségét. Önkormányzati szinten 18 kérdőív kitöltése történt meg. Célom az volt, hogy a településre vonatkozó adatokról és dokumentumokról pontos képet kapjak, valamint, hogy e kérdőíveket a lakosságiakkal összevetve vizsgálni tudjam, hogy a települési önkormányzatok prioritásai egyeznek-e a lakosság prioritásaival. A lakossági kérdőívek kapcsán az elsődleges szempont az volt, hogy minél több település polgárai képviselve legyenek, illetve, hogy egyik település súlya se haladja meg jelentős mértékben a többiét. Ez utóbbi feltétel alól egyedül a kistérség központja, Gyöngyös volt kivétel, amely méreténél, és népességénél fogva a kistérségben is nagyobb súlyt képvisel. A megkérdezettek kiválasztása a településeken véletlenszerűen kiválasztott ingatlanok alapján, az önkormányzat bevonásával történt. 329 értékelhető lakossági kérdőív született.

Több kérdés volt a kérdőíven, amelyek esetén feltételezhető volt, hogy a válaszok között kapcsolat van, ha a válaszadók megfontoltan, felelősséggel, illetve hozzáértéssel töltötték ki azokat. Amennyiben a válaszok számszerűek voltak, korrelációs együttható segítségével ellenőriztem a kérdésekre adott válaszok közötti kapcsolatok szorosságát.

A kérdőívek tartalmaztak olyan kérdéseket, amelyeknél az volt a válaszadók feladata, hogy különböző tényezőket, fogalmakat rangsoroljanak például fontosságuk szerint. A rangsorok kapcsolatának vizsgálatához a *Spearman-féle rangkorrelációs együtthatót* használtam.

Az is vizsgálat tárgya lehet, hogy mennyire vélekednek ugyanabban a kérdéskörben egyformán a megkérdezettek. Ha az önkormányzatok, illetve a lakosság rangsora *homogén*, az arra utal, hogy a vizsgált kérdéskörben ugyanazokat a dolgokat tartják fontosnak, illetve kevésbé fontosnak.

Kutatásomat – hasonló témakörben – a későbbiekben tervezem megismételni azért, hogy meg lehessen vizsgálni, hogy a körülmények változása milyen mértékben változtatta meg a rangsorokat. Az ilyen típusú problémák vizsgálatára használható a *konkordancia-együttható*.

Az is vizsgálatom tárgya volt, hogy a különböző helyi problémákat mennyire tartják fontosnak a vizsgált településeken a lakosok. A különböző problémákra adott pontszámok *számtani átlaga* fontos mutató lehet az adott kérdésben, az adott térségben. Jellemző lehet a településre, hogy melyek azok a problémák, amelyek kiemelkedően magas, illetve alacsony átlagpontot kaptak.

A vizsgálatához kézenfekvőnek tűnt a *varianciaanalízis* használata, amelynek azonban két feltétele, a normális eloszlás valamint a függetlenség nem teljesült, ezért helyette a *Friedman próbát* használtam. Amennyiben a próba szignifikáns eltérést mutatott, páronkénti összehasonlítással vizsgáltam, hogy melyek azok a kérdések, amelyeknél a rangsorok jelentősen eltérnek. Ehhez a *Wilcoxon-féle előjeles rangpróbát* alkalmaztam *Bonferroni korrekcióval*.

3. AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI

A helyi fenntarthatósági folyamat sikerét alapvetően két fontos tényező, a közösség önkéntes szerepvállalásán alapuló alulról szerveződő kezdeményezések, valamint a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezések központi kormányzat általi támogatása együttesen alapozzák meg.

3.1. A magyar nemzeti kormányzat és a fenntartható fejlődés

Első hipotézisem szerint:

H1: A központi kormányzat részéről hiányzik az elkötelezettség a helyi fenntarthatósági stratégiák készítése iránt.

A nemzeti szint legfontosabb feladata az intézményrendszer kialakítása. A nemzeti irányító testületben lehetőség szerint a lehető legmagasabb szinten összpontosul az irányítás, és abban több ágazat képviselői vesznek részt. Ezt követi a nemzeti fenntartható fejlődés stratégia kialakítása, amelyet törvényileg be kell ágyazni, és végrehajtására pénzeszközöket kell elkülöníteni, valamint támogatni kell a helyi fenntarthatósági folyamatokat. E feltételek megteremtése teret biztosít a helyi közösségek számára saját fenntarthatósági stratégiáik elkészítésére.

A hipotézist ezen öt szempont vizsgálatával igazolom, bemutatom, hogy az elmúlt években Magyarországon ezeken a területeken milyen intézkedések történtek, különös tekintettel a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezésekre.

Az intézményrendszer kialakítása

Már 1993-ban tárcaközi bizottságként megalakult a magyar Fenntartható Fejlődés Bizottság a kormány határozata alapján, a riói konferencián elfogadott programokból és egyezményekből adódó hazai feladatok meghatározására és a végrehajtás koordinálására.

A fenntarthatóság kérdéskörét a 2064/2004.-es számú Kormányhatározat, amely a nemzeti fenntartható fejlődés stratégia iránti igényt fogalmazza meg, is multiszektoriális területként határozta meg. Elsősorban a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, továbbá az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium, az esélyegyenlőségi tárca nélküli miniszter, a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, a pénzügyminiszter, valamint a Miniszterelnöki Hivatal hatáskörébe utalva azt.

2008. októberében közel egy éves előkészítő munka után megalakult a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács azzal a céllal, hogy elősegítse Magyarországon a fenntartható fejlődés megvalósítását.

A kormányzat fontos innovatív kezdeményezése volt az intézményrendszer kialakításával kapcsolatban a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa intézményének megteremtése, amely azonban 2012. január 1-ével megszűnt. Szerepét az újonnan kialakított alapvető jogok biztosa intézmény veszi át, amely tevékenysége során figyelmet fordít a jövő nemzedékek érdekeire is.

A nemzeti fenntartható fejlődési stratégia kialakítása

A nemzeti irányító hatóság elsődleges feladata a nemzeti fenntartható fejlődés stratégia kidolgozása, amely hosszas előkészületek után az Európai Unió sürgetésére 2007 júniusában készült el a jelenleg is aktuális változatban. Ez a végleges változat a *Nemzeti Fejlesztési Ügynökség* és a *Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium* irányításával került kidolgozásra. A stratégia 3 témakörben 11 prioritást jelölt meg. A nemzeti stratégia elismeri a helyi fenntarthatósági stratégiák készítésének jelentőségét, azonban nem nyújt bővebb iránymutatást az egyes helyi közösségek számára. Bár hangsúlyozza, hogy a helyi stratégiák készítése különösen fontos, nem jelöli ki a helyi stratégiák készítésének elsődleges céljait, s nem biztosítja a helyi közösségek számára a stratégiaalkotás szükséges feltételeit. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács Jövőkereső című jelentése a stratégiát „a fióknak készült” stratégiának nevezi.

A fenntarthatóság eszméjének és feladatainak terjesztésével kapcsolatos tevékenység

A központi kormányzat fontos feladata a helyi fenntarthatósági folyamat támogatása; útmutatók, esettanulmányok publikálása, valamint a témával foglalkozó konferenciák rendezése által.

Magyarországon alig van helyi fenntarthatósággal foglalkozó konferencia és képzés, és azok is csak szűk körben, elsősorban a témával foglalkozó kutatók és szakértők által ismertek. A központi kormányzat számára kiemelt célként kell, hogy szerepeljen magyar nyelvű útmutatók és esettanulmányok hozzáférhetővé tétele az önkormányzatok, valamint a lakosság számára egyaránt. Ilyen jellegű útmutató mindössze egy készült még 2002-ben, amelyet a Belügyminisztérium 4000 példányban készíttetett el, és minden önkormányzathoz eljuttatott. Ezen az anyagon kívül csak néhány könyv, esettanulmány és cikk, továbbá szakdolgozat, diplomamunka és disszertáció foglalkozik a témával, ám ezek az anyagok inkább csak szakmai körökben ismertek.

A jogszabályi háttér megteremtése

A közösségek a helyi fenntarthatósági stratégiák jogszabályi háttérének megteremtésével egyfajta útmutatást kapnak a kormányzati kezdeményezések által megfogalmazott kötelezettségekről, illetve az általa biztosított jogokról, lehetőségekről. Mivel a helyi önkormányzatok fenntarthatósággal kapcsolatos feladatait meghatározó joganyag napjainkig nem született, az „1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól” az a jogszabály, ami az önkormányzatok számára a fenntarthatósággal kapcsolatos elvárásokat a legpontosabban megfogalmazza. Emellett jelen pillanatban ezen a téren csak egy kormányhatározat létezik, amely megemlíti, hogy a helyi önkormányzatok készíthetnek fenntartható fejlődés típusú stratégiákat.

Pénzügyi források biztosítása

Mivel a helyi önkormányzatok Európa-szerte – így Magyarországon is – alulfinanszírozottak és a rendelkezésre álló források kötöttek, kormányzati programok biztosíthatják a hiányzó forrásokat pályázatok illetve díjak formájában helyi fenntarthatósági stratégiák készítésére és megvalósítására, útmutató projektek indítására, valamint az erőfeszítések elismerésére. Mind a korábbi *Új Magyarország Fejlesztési Terv*, mind a jelenlegi *Új Széchenyi Terv* pályázati kiírásai szem előtt tartották a környezet, a társadalom és a gazdaság harmonikus, fenntartható fejlődését, s így a fenntartható fejlődés számos elemét tartalmazták, azonban, kifejezetten a helyi fenntarthatósági stratégiák készítését előírányzó pályázatokról és díjakról nincs tudomásom.

Az előzőekben tárgyalt tényezőket az 1. táblázat összegzi.

1. táblázat

A nemzeti kormányzat fenntarthatósággal kapcsolatos tevékenységének értékelése

Értékelési szempont	Teljesítmény (1-5 pont)
Az intézményrendszer kialakítása	3 pont
A stratégia elkészítése	2 pont
A jogszabályi háttér megteremtése	1 pont
A pénzügyi források biztosítása	2 pont
A fenntarthatóság eszméjének és feladatainak terjesztése	2 pont
Összesen	10 pont

Forrás: Saját összeállítás

A megalkotott besorolási rendszer szerint a nemzeti kormányzat tevékenységét a passzív ellenálló magatartás jellemzi. Ez egybeesik **első hipotézisémmel**, azaz a nemzeti kormányzat elkötelezettsége a helyi fenntarthatóság iránt nem elégséges.

T1: A központi kormányzat részéről hiányzik az elkötelezettség a helyi fenntarthatósági stratégiák készítése iránt.

3.2. A helyi közösségek és a fenntarthatóság

A helyi fenntarthatósági stratégiák sikere a központi kormányzat támogatása mellett nagyban támaszkodik a helyi szint önszerveződő- és kezdeményezőkézségére is. Az önszerveződő készség biztosíthatja azt, hogy a stratégiában kijelölt célok a széles nyilvánosság prioritásait tükrözzék, míg a kezdeményezőkézség által innovatív megoldások jöhetnek létre a helyi problémák megoldására. Hipotézisémmel szerint:

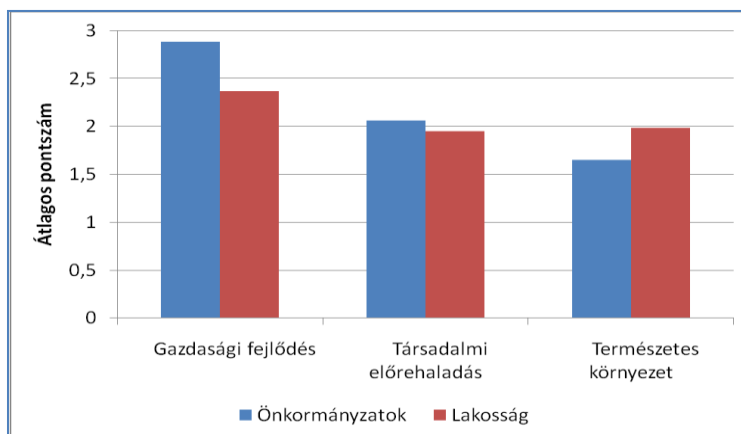
H2: A települések többsége nem áll készen helyi fenntarthatósági stratégiák készítésére.

A hipotézis igazolása során kitérek az önkormányzatok helyzetének elemzésére, vizsgálom a magyar társadalom értékrendjét, a lakosság önszerveződő készségét és szerepvállalását a döntéshozatalban, majd szót ejtek a települési fenntarthatósági stratégiák alapjául szolgáló dokumentumokról, a magyar települések nemzetközi kezdeményezésekben való részvételéről, a fenntarthatósági stratégia készítését befolyásoló tényezőkről és az annak elkészítéséből adódó lehetőségekről.

Abból a célból, hogy megállapításaimat empirikusan igazoljam, kérdőíves felmérést végeztem a Gyöngyösi Kistérség települési önkormányzatai, valamint lakosai körében a település életének, valamint a helyi fenntarthatóság kérdésköreinek vonatkozásában. Az eredmények bemutatásakor elsőként az empirikus felmérés tapasztalatait ismertetem, majd az eredményeket általánosítva bemutatom az egyes témakörökre jellemző magyarországi állapotokat.

A társadalom értékrendje

A magyar társadalom általános értékrendjében a gazdasági kérdések súlya nagyobb a társadalmi kérdések súlyánál, és messze meghaladja a környezeti kérdések horderejét. Bár az önkormányzatok értékrendje alapvetően megegyezik a lakosság értékrendjével, a gazdasági kérdések számukra – vélhetően az anyagi források szűkössége okán – lényegesen hangsúlyosabban jelentkeznek. (1. ábra)

1. ábra

A fenntartható fejlődés 3 tartalmi elemének rangsora az önkormányzatok, valamint a lakosság körében

Megjegyzés: a magasabb értékek a fontossági sorrendben betöltött hangsúlyosabb szerepet jelölnek.

Forrás: saját összeállítás

A társadalom értékrendjében a környezeti kérdések meglehetősen hátul szerepelnek. Néha előfordulnak olyan események, melyek országos érdeklődést, felháborodást váltanak ki, ám ezek sem hozzák előtérbe és tartják napirenden a környezeti kérdéseket.

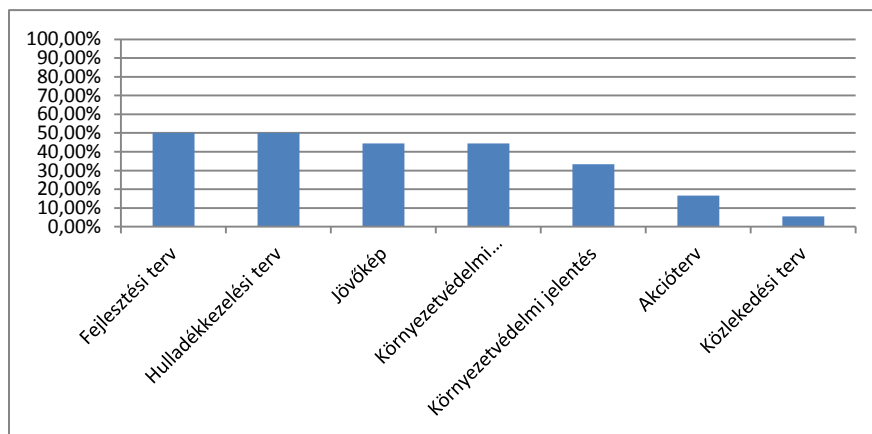
A lakosság értékrendjét a politikai viszonyok is hűen tükrözik. Hazánkban, Európa számos országától eltérően, a rendszerváltást követő öt országgyűlési választás során nem akadt olyan „zöld” párt, amelynek parlamenti mandátumot sikerült volna szereznie. A környezeti kérdések a pártok kommunikációs anyagaiban csak elvétve találhatók meg.

A környezeti kérdéseknek a társadalom értékrendjében történő háttérbe szorulásának egyik jelentős oka az információhiány. A környezettel kapcsolatos kezdeményezések nem igazán vonzzák a különböző médiumok figyelmét, az érdeklődés homlokterébe általában akkor sikerül bekerülniük, ha olyan igazán komoly probléma jelentkezik, amely közérdeklődésre tarthat számot, közfelháborodást okoz. Kíváncsú volna a fenntarthatóság szellemének a médiában történő erőteljesebb megjelenése – a fenntartható fejlődés alapelveinek és értékeinek bemutatása – oly módon, hogy külön hangsúlyt kapjon a helyi közösségek és az egyének szerepe. A vizsgálatok tehát azt mutatják, hogy **első alhipotézisem igaz.**

AT1: A gazdaság fellendítése és a társadalmi jólét kérdése a közösségek értékrendjében összességében megelőzi a környezeti szempontokat.

Rendelkezésre álló dokumentumok

Az empirikus felmérés településeinek közel fele rendelkezik olyan dokumentummal, amely a település jövőképét fogalmazza meg, de mindössze 20%-ukban található akcióterv a jövőkép megvalósítására. Ez azt jelenti, hogy a településeknek ez a része tisztában van azzal, hogy hova szeretne eljutni, azonban az oda vezető út kidolgozása egyelőre még nem történt meg. Ez nagy hiányosság, mert a lakosság mobilizálása cselekvési terveken keresztül valósítható meg. (2. ábra)

2. ábra

A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos dokumentummal rendelkező települések aránya a vizsgált települések körében (2011)

Forrás: saját összeállítás

Pozitívumnak tekinthető azonban, hogy a legtöbb települési közösség rendelkezik olyan dokumentumokkal – bár ezek sok esetben külső szakértők segítségével, a lakosság széles rétegeinek bevonása nélkül készültek –, amelyek felhasználhatóak lennének a helyi fenntarthatósági stratégiák kidolgozása során. Az értékes elemek jobb propagálása érdekében érdemes lenne ezeket az elemeket kiemelni, mert ezek a dokumentumok és kezdeményezések együttesen a jövőben egy formalizált fenntartható fejlődés stratégia alapjaivá válhatnak.

A vizsgálat alapján **második alhipotézisem igaznak bizonyult.**

AT2: A számos településen rendelkezésre álló dokumentumok sokszor esetlegesek, tartalmuk és színvonaluk erősen változó.

A lakosság önszerveződő készsége és mobilizálhatósága

A kérdőívek alapján megállapítható, hogy a vizsgált településeken az önkormányzat szerepének megítélése az önkormányzat, valamint a lakosság körében lényegében megegyezik: úgy vélik,

hogy a döntések meghozatala és végrehajtása, valamint a pénzügyek kezelése is az önkormányzat kezében összpontosul. Ezzel szemben a lakosság nem vesz részt tevékenyen a település életében. Az aktív és mobilizálható lakosság képes arra, hogy az önkormányzatot fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezésekkel „bombázza”. Ez akkor valósulhat meg, ha a helyi közösség fogékony a környezeti problémák iránt, megoldásuk érdekében tenni hajlandó, illetve, ha az önszerveződő készsége, társadalmi tőkéje elegendő ahhoz, hogy a környezetével kapcsolatos problémákat saját erőből kezelni tudja.

A kérdőívet kitöltő települések önkormányzatai a helyi fenntarthatósági stratégia kialakításakor elsősorban önmagukra számíthatnának, kisebb mértékben a tanácsadó cégekre, a különböző közösségi csoportokra valamint az oktatási-kutatási intézményekre. A magánemberek szerepvállalására, és az üzleti szektor bevonására még ennél is kisebb esély mutatkozik. A vizsgált településeken a különböző társadalmi csoportokat képviselő szervezetek – úgymint a kisebbségi, ifjúsági és női szervezetek – véleménynyilvánítása ugyancsak nem jellemző. Jelzés értékű, hogy a média az a szereplő, amelyre a települések – tapasztalataik alapján – legkevésbé számíthatnak.

A lakosság információhiánya mellett nehézséget okoz, hogy Magyarország a rendszerváltás előtti évtizedek politikájának eredményeként nem rendelkezik erős demokratikus hagyományokkal, a társadalomból hiányzik az a kritikus tömeget elérő társadalmi tőke, amely a sikeres alulról jövő kezdeményezések alapja lehet, így a közösségek nem, vagy csak ritkán képesek olyan erő kifejtésére, amely a döntéshozatalt befolyásolni lenne képes. Hazánkban relatíve kevés olyan szervezet van, amely a közösségi stratégiaalkotás folyamatában tevékenyen részt vesz. Bár fórumokat rendeznek a helyi kérdésekről, a lakossági részvétel sok esetben ezeken is nagyon alacsony. A civil szférából érkező kezdeményezések száma nem elegendő, ezért az önkormányzatok környezetvédelmi politikájuk kialakításában, és ezáltal a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kérdésekben is, a lakosságra csak kis mértékben számíthatnak.

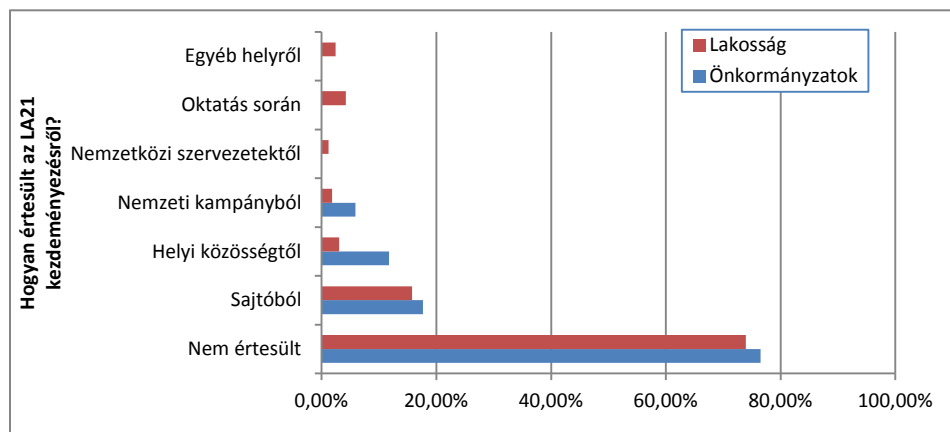
A bemutatott eredmények alapján, **harmadik alhipotézisem igaznak bizonyult.**

AT3: A lakosság nem játszik kellőképpen aktív szerepet a települések életében, az érdemi döntések legtöbbször a település képviselőtestületének hatáskörében születnek meg.

A stratégiakészítés lehetőségei

A fenntarthatóság, és különösen a helyi fenntarthatóság még napjainkban sem örvend túl nagy ismertségnek: *mindössze az önkormányzatok és a lakosság nagyjából negyede értesült valamilyen*

formában az LA21 kezdeményezésről. A fenntartható fejlődés fogalmának megismerésére legfőképp a sajtóból került sor, a más információforrások szerepe elenyésző (3. ábra).

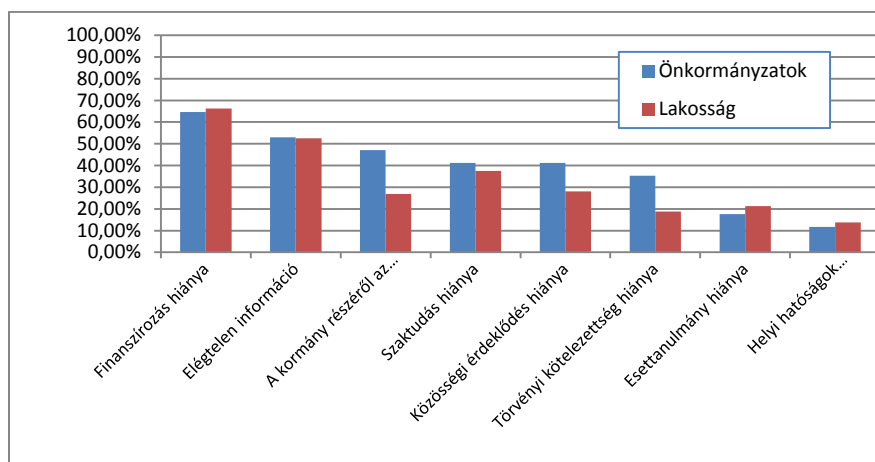

3. ábra

A helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezések ismertsége az önkormányzatok, valamint a lakosság körében (2011)

Forrás: saját összeállítás

A vizsgált települések közel felében léteznek a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos települési kezdeményezések, de csak töredékük vesz részt olyan nemzetközi programban, amely kapcsolatba hozható a fenntartható fejlődéssel.

4. ábra

A helyi stratégiák megalkotását akadályozó tényezőként a felsoroltakat megjelölő önkormányzatok és lakosok aránya a vizsgált településeken (2011)

Forrás: saját összeállítás

A 4. ábra szerint a helyi fenntarthatósági stratégiák csekély számának legfontosabb oka a finanszírozás hiánya, a kormányzati ösztönzés hiánya, az információhiány és a szaktudás hiánya volt.

A közösségi érdeklődés hiányát, valamint a helyi hatóságok érdeklődésének csekély voltát helyi szinten nem tekintik jelentősen gátló tényezőnek. Mindezek azt mutatják, hogy a települések – különösképpen a kis települések – a nemzeti kormányzattól várják a kezdő lépés megtételét, különösen pénzügyi eszközök biztosítása formájában.

Az önkormányzatok nagyban függenek a felsőbb szintektől érkező pénzügyi forrásoktól, amelyek azonban nem szabad felhasználásra érkeznek. A központi kormányzattól kapott pénzügyi források szűkössége okán a kötelező feladatok végrehajtására szolgáló pénzügyi források is sok esetben kevésnek bizonyulnak. A helyi fenntarthatósági stratégia készítésére illetve végrehajtására szolgáló források így csak saját erőből teremthetők elő, vagy központi pályázati kiírásokból finanszírozhatók. Az önkormányzatok saját forrásainak felhalmozása is jórészt környezet-károsító tevékenységből eredő, helyi adókból (iparűzési adó, gépjárműadó, parkolási díjak) valamint zöldterületek eladásából származik.

5. ábra

A helyi fenntarthatóság személyi feltételei az önkormányzatok körében

Forrás: saját összeállítás

Az önkormányzatok szinte csak olyan településeken mutatnak érezhető érdeklődést a téma iránt, amelyeken kutatók helyettük (olykor a segítségükkel) elvégzik a tervezési feladat oroszlánrészét. Ez részben a környezeti ügyekkel foglalkozó helyi köztisztviselők alacsony számával indokolható. Az önkormányzatok foglalkoztatnak környezetvédelmi szakembereket, számuk azonban nem elegendő. A kötelező feladataik ellátása mellett nem marad idejük és energiájuk olyan saját kezdeményezésekre, mint amilyen a fenntarthatóság folyamatának felkarolása is lehetne. A vizsgált önkormányzatok $\frac{3}{4}$ -e esetében a helyi fenntartható fejlődés stratégiájának önerőből való elkészí-

tése a személyi feltételek miatt nehézségekbe ütközne, a személyi állomány bővítése vagy külső szakértők bevonása lenne szükséges. (5. ábra)

Mindez azt jelenti, hogy **negyedik alhipotézisem**, mely szerint a jelenlegi személyi és anyagi feltételek mellett a települések nem képesek helyi fenntarthatósági stratégiák készítésére, **csak bizonyos megszorításokkal tekinthető igaznak**.

A negyedik altézist így a következőképpen fogalmaztam meg:

AT4: A hatékony és végrehajtható települési stratégiák elkészítése a legtöbb településen csak jelentős központi segítséggel (finanszírozás, szaktudás biztosítása) valósulhat meg.

A négy altézis alapján a második hipotézisemet az alábbiak szerint módosítottam:

T2: A települések többsége – különösen igaz ez a kis településekre – csak nagy erőfeszítések árán, jelentős külső segítséggel lenne képes helyi fenntarthatósági stratégiák készítésére.

3.3. Helyi fenntarthatósági programok és stratégiák Magyarországon

Megvizsgáltam az Interneten elért 48 település valamint 2 kistérség fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kezdeményezéseit. A vizsgált települések területi elhelyezkedését a 6. ábra szemlélteti.

6. ábra

A vizsgált, fenntarthatósággal kapcsolatos dokumentummal rendelkező települések területi elhelyezkedése

saját szerkesztés

A stratégiák, az első *Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia* elkészültét követően, a 2009 és 2011 közötti időszakban készültek. A kezdeményezések közül öt esetben a tervezési folyamat még nem fejeződött be, a stratégiai dokumentum ezért nem elérhető, csak a lakossági kérdőívek, illetve a rövid összefoglaló hozzáférhető. Hipotézisem szerint:

H3: A jelenleg elérhető helyi stratégiák sok esetben nem felelnek meg a helyi fenntarthatósági stratégiák szakirodalomban megfogalmazott követelményeinek.

A dokumentumok megnevezései között a fenntarthatósági terv és program, a környezeti fenntarthatósági terv és program, a fenntarthatósági (fenntartható fejlődési) stratégia, valamint a *Local Agenda 21* megnevezések egyaránt előfordulnak. A dokumentum megnevezése utal annak jellegére is. A fenntarthatósági terv megnevezés mögött több esetben a települési önkormányzat szervezetfejlesztési terve húzódik meg, a környezeti fenntarthatósági tervek és programok kizárólag a fenntarthatóság környezeti szempontjaira koncentrálnak, így ezek a programok elsősorban környezetvédelmi programnak tekinthetők. A legteljesebb fenntarthatósági dokumentumnak természetesen a Local Agenda 21 megnevezésű dokumentumok számítanak, amelyből 9 szerepel a listában. E stratégiákban a környezeti szempontok mellett már a gazdasági és társadalmi kérdések is szerepelnek. Csak az ilyen jellegű dokumentumok esetében vizsgálható, hogy azok a gyenge vagy az erős fenntarthatóság szellemében készültek-e, azaz a bennük megjelenő gazdasági és társadalmi szempontok a környezeti szempontokkal egyenrangúként, vagy azoknak alárendelve, azokkal való kapcsolódásuk okán jelennek meg a stratégiákban.

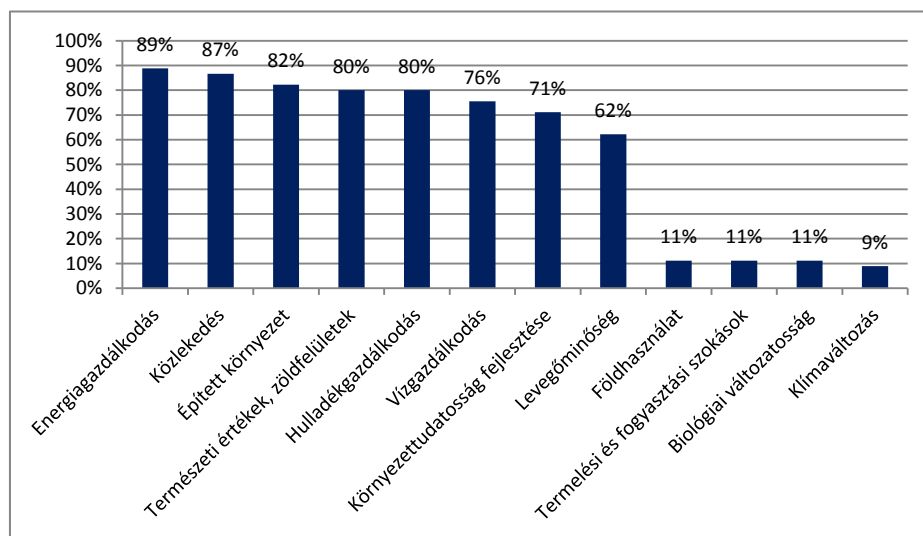
A stratégiák zöme a Brundtland definíciót használja kiindulópontként, a természeti értékek jövő generációk számára történő megőrzésének célját jelölve meg a stratégia készítésének indokául. A fenntarthatósági dokumentumok szinte mindegyike tekintettel van az Agenda 21 dokumentumra, az Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiájára, valamint a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégiában megfogalmazott szempontokra.

A stratégiák több esetben egymás hasonmásai, egymást alapul véve készültek. A tartalmi vizsgálatok visszaigazolták, hogy ez nem a legszerencsésebb megoldás, hiszen a települések eltérő sajátosságai miatt a stratégiák adaptálása a valódi prioritások torzulásához vezethet.

Az elkészült programok és stratégiák elsősorban a helyzetelemzést, a problémák azonosítását, valamint a problémákhoz tartozó stratégiai célok megfogalmazását helyezik előtérbe, de számos stratégiából lényeges elemek – így a jövőkép meghatározása, a lehetséges partnerek beazonosítása, valamint a hatáskörök meghatározása – hiányoznak.

Célom volt a programok időtávjának megvizsgálása, azonban a 45 vizsgált stratégia közül mindössze 9 akadt, amely erre vonatkozó információt tartalmazott. Ezek között vegyesen fordulnak elő rövid és hosszú távú célokat tartalmazó dokumentumok.

A 45 vizsgált stratégiában 8 központi jelentőséggel bíró tényező van. Ezek az energiagazdálkodás és -takarékoság, a közlekedés, az épített környezet védelme, a természeti értékek, a települési zöldfelületek védelme, a hulladékgazdálkodás, a vízgazdálkodás, a környezettudatosság fejlesztése a közösség körében, valamint a levegőminőség. Kijelenthető, hogy ezek az elemek azok, amelyekre szinte valamennyi települési stratégia kiemelt hangsúlyt helyez. (7. ábra)

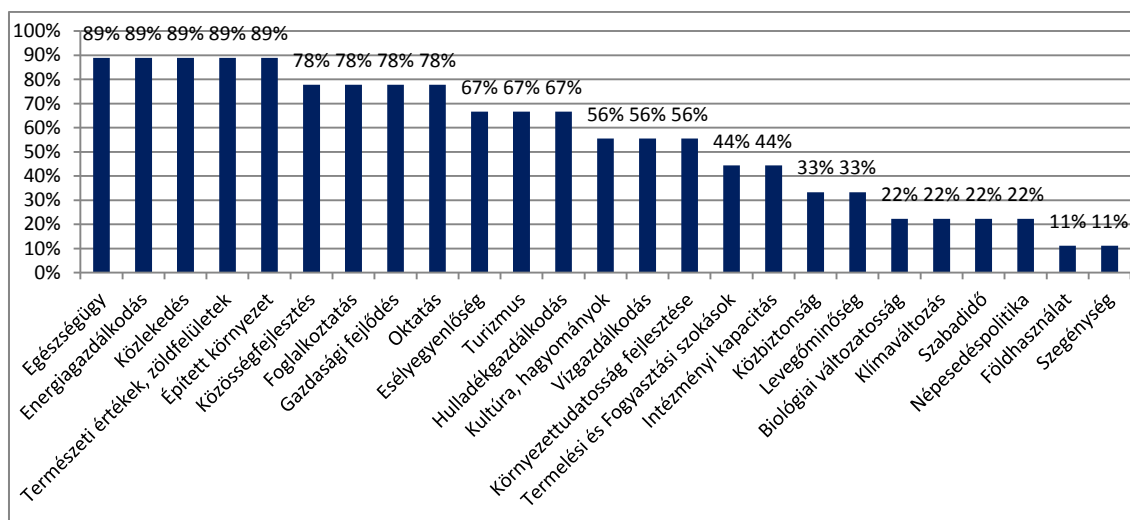

7. ábra

Az egyes környezeti szempontok megjelenése a vizsgált stratégiákban

Forrás: saját szerkesztés

Az önmagukat Local Agendaként, azaz települési fenntartható fejlődési stratégiaként meghatározó stratégiákban (9 darab) a célok között a kimondottan környezeti fenntarthatóság elérésére vonatkozó szempontok mellett a gazdasági és társadalmi célok egyaránt megjelennek. Pozitívumnak tekinthető, hogy a 3 pillér nagyjából egyensúlyban van: az elsődlegesen gazdasági (pl. gazdaságfejlesztés, turizmus) és társadalmi jellegű (pl. foglalkoztatás, oktatás, egészségügy) célok a környezeti célokhoz hasonló prioritást kapnak. Meg kell említeni ugyanakkor, hogy a stratégiákban a gazdaság és társadalom címszó alatt sok esetben olyan szempontok és célok is megjelennek (pl. adóbevétel-növelés, közbiztonság, sport, hitélet), amelyek a fenntartható fejlődés alap gondolatától meglehetősen távol állnak, a stratégiában történő szerepeltetésük jogossága ezért megkérdőjelezhető. (8. ábra)

8. ábra

Az egyes tényezők feltűnése a vizsgált 9 települési fenntartható fejlődési stratégiában

Forrás: saját szerkesztés

A stratégiák az egyes célokkal kapcsolatos feladatokat számos esetben megkülönböztetik aszerint, hogy végrehajtásuk követel-e anyagi áldozatokat az önkormányzattól illetve a helyi közösségtől. Előtérbe az olyan feladatok kerülnek, amelyek nem igényelnek nagy ráfordítást a közösségek részéről, vagy ha igen, akkor a ráfordítás pályázati forrásból biztosítható.

A stratégiák tartalmi szempontú vizsgálata azt mutatja, hogy a stratégiák alapvető célja a fenntartható környezeti, társadalmi és gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése. A pillérek közötti egyensúly, valamint a környezeti érdekekkel nem feltétlenül harmonizáló célok azonban arra is rámutatnak, hogy a stratégiák elsősorban a gyenge fenntarthatóság elvét tartják szem előtt. A települések vezetése is érzékelheti, hogy jelenleg Magyarországon a közösségek számára nehezen lenne elfogadható egy olyan stratégia, amely minden területen a környezeti szempontoknak biztosít prioritást.

Összességként elmondható, hogy ezek a stratégiák, hiányosságaik és hibáik ellenére, a korábbi helyzethez képest mindenképpen jelentős előrelépésnek tekinthetők és mérföldköveknek számítanak. Számos esetben tapasztaltam, hogy a stratégiák forrásjegyzékében más települések stratégiái is megjelennek, ami azt jelenti, hogy a stratégiával nem rendelkező települések, a stratégiákat már kidolgozó településeket és programjaikat modellként állítják maguk elé.

Az előzőekben megfogalmazottak szerint **harmadik hipotézisem igaznak bizonyult.**

T3: A jelenleg elérhető helyi stratégiák sok esetben nem felelnek meg a helyi fenntarthatósági stratégiák szakirodalomban megfogalmazott követelményeinek.

4. AZ ÉRTEKEZÉS ÚJ, ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

1. Értekezésem új eredményeként értékelem **a helyi szintű fenntartható fejlődési stratégiák jellegzetességeinek és követelményeinek meghatározását.**
2. Dolgozatom egyik meghatározó eredményének tartom **a helyi fenntarthatósági stratégiaalkotás kereteinek átfogó elemzését, a sikertényezők és veszélyforrások meghatározását.**
3. Értekezésem újszerű eredményének tartom **a partnerségi kapcsolatok kialakítása jelentőségének, szabályainak, céljainak és veszélyeinek bemutatását a helyi fenntarthatósági stratégiaalkotás folyamatában.**
4. Dolgozatom újszerű eredményének tartom **az Európai Uniónak és az egyes tagállamoknak, a helyi fenntarthatóság eszméje terjesztése céljából végzett tevékenységének bemutatását.**
5. Új eredménynek tartom **a magyarországi helyi fenntarthatósági stratégiák helyzetelemzése során alkalmazott, a stratégiakészítést befolyásoló tényezőkre alapozott, top-down és bottom-up jellegű szempontokat egyaránt figyelembe vevő elemzési mód kidolgozását. Ennek segítségével azonosítottam azokat a főbb tényezőket, amelyekre a stratégiák alacsony száma elsősorban visszavezethető.**
6. A disszertációm új eredményének tartom **a helyi fenntarthatóság helyzetének elemzésére szolgáló kérdőív kidolgozását, amelynek segítségével képet kaphatunk a településeken a Local Agenda készítésének helyzetéről.**
7. Az értekezés új eredményének tekintem **a hazai településeken már meglévő fenntartható fejlődési tervek, programok és stratégiák értékelését és csoportosítását.**

5. AZ EREDMÉNYEK ELMÉLETI / GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA

Az értekezés képet ad arról, hogy a központi kormányzat hogyan, milyen módszerek alkalmazásával segítheti elő a helyi fenntarthatósági stratégiák térnyerését, valamint bemutatja, hogy melyek azok a tényezők, amelyekben előrelépés szükséges.

A helyi fenntarthatóság helyzetének elemzésére szolgáló kérdőív alkalmazásával a települések képesek lehetnek felmérni azt, hogy a helyi fenntarthatósági stratégia készítésével mely területeken léphetnek előre, mely elemek állnak rendelkezésre, illetve, hogy az adott pillanatban a stratégiakészítés milyen nehézségekbe ütközne.

Dolgozatom befejezésével munkámat nem tekintem lezártnak. Az értekezés során kapott eredmények, az ezekhez kapcsolódóan felmerült kérdések, és a hazai és nemzetközi kapcsolatok kutatásom további folytatására ösztönöznek. Tagja vagyok a VAHAVA hálózatnak, szerzőként részt vállalom a Klímabarát Települések Szövetsége hírlevelének összeállításában, valamint Helyi Éghajlatvédelmi Stratégiák címmel gazdag képi anyaggal rendelkező, magyar és idegen nyelven az Interneten elérhető jegyzetet is szerkeszték. Emellett a megszerzett tudást a gyakorlatban is alkalmazni kívánom, ezért igyekszem részt vállalni a dolgozat záró fejezetében tárgyalt települési fenntartható fejlődési és éghajlat-védelmi stratégiák megalkotásában is.

6. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK

Könyv, könyvfezet

Baják I. – Fábián Gy. – Töröcsvári Zs. (2009): *Local sustainability issues in a small region of Hungary*. In „Rural Areas Pressing Questions” Prague, 2010. megjelenés alatt

Idegen nyelvű tudományos folyóirat:

1. **Baják I.** – Töröcsvári Zs. (2011): Local sustainability in Hungary - an analysis of the factors that determine the low number of LA21 strategies. *Studies in Agricultural Economics* No. 113 p. 105-118. (2011) (HU ISSN 1418 2106)

Magyar nyelvű tudományos folyóirat idegen nyelvű összefoglalóval:

2. **Baják I.** – Töröcsvári Zs. (2009): *A fenntartható fejlődés kérdései a Gyöngyösi Kistérség településein*. *Gazdálkodás* 2009. 6. sz. 580-593. old. (HU ISSN 0046 5518)
3. **Baják I.** (2007): *A helyi fenntarthatósági stratégiák intézményi háttere*. *Agrártudományi Közlemények – Acta Agraria Debreceniensis*, 2008. 29. sz. 7-13. old. (HU- ISSN 1587-1282)
4. **Baják I.** (2007): *Gátló tényezők a helyi fenntarthatóság térnyerése előtt Magyarországon*. *Agrártudományi Közlemények – Acta Agraria Debreceniensis*, 2007. 26. sz. 151-157. old. (HU- ISSN 1587-1282)
5. **Baják I.** (2006): *Az Aalborgi folyamat és magyar vonatkozásai*. *Agrártudományi Közlemények – Acta Agraria Debreceniensis*, 2006. 20. sz. 5-14. old. (HU- ISSN 1587-1282)

Lektorált, idegen nyelven megjelent konferencia előadások:

6. **Baják I.** – Töröcsvári Zs. (2011): Local sustainability issues in Hungary: a case study of the micro region of Gyöngyös. In: Fritz B. – Planer D. (ed.): 'Tagungsband' Thüringisch-Ungarisches Symposium 2011, University of Applied Sciences, Jena, CD-publication, pp. 75-94. (EAN 978-3-932-886-28-7).
7. **Baják I.** – Gyurkó B. – Töröcsvári Zs. (2010): The development of the knowledge and opinions about sustainable development of students of the Agricultural Engineering in Rural Development Master's Programme at Károly Róbert College based on the results of a questionnaire. „Szellemi tőke, mint versenyelőny” Tudományos Konferencián, Selye János Egyetem, Komárno, 2010. június 19. CD kiadvány 805-814. o., ISBN 978-963-216-270-6.
8. **Baják I.** – Fábián Gy. – Töröcsvári Zs. (2009): *Difficulties of developing a local agenda in a small region of Hungary* EASY-ECO Budapest Conference, 11-14 October 2009, CD-publication, 19 p.
9. **Baják I.** – Fábián Gy. – Töröcsvári Zs. (2009): *Local sustainability issues in a small region of Hungary*. „AGRARIAN PERSPECTIVES XVIII.” Collection of Papers of International Scientific Conference, Prague, 15-16 September, 2009, (ISBN 80-213-1531-8)

10. Vajsz T. – Fábián Gy. – **Baják I.** (2009): *Sustainability issues, evaluation of the local level.* In Fritz B. – Planer D. (eds): 'Tagungsband' Thüringisch-Ungarisches Symposium 2009, University of Applied Sciences, Jena, 2009, CD-publication, pp. 122-127. (ISBN 978-3-932886-21-8)
11. **Baják I.** – Kuti I. (2006): *The chances of local sustainability strategies in Hungary—the example of the North Great Plain Region.* EASY-ECO Saarbrücken Conference, 11-14 October 2006, CD-publication, 14 p.
12. **Baják I.** (2006): *Local sustainability in Italy and the chances of adaptation in Eastern Europe.* „AGRARIAN PERSPECTIVES XV.” Collection of Papers of International Scientific Conference, Prague, 20-21 September, 2006, pp. 949-954. (ISBN 80-213-1531-8)

Lektorált, Magyarországon idegen nyelven megjelent konferencia előadások:

13. **Baják I.** (2007): *Material Flow Analysis – A Tool For Managing Sustainability.* 'Erdei Ferenc' IV. Tudományos Konferencia, Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kar, Kecskemét, 2007. augusztus 27-28., 452-455. old., ISBN 978 963 7294 64 8

Lektorált, magyar nyelven megjelent konferencia előadások idegen nyelvű összefoglalóval:

14. **Baják I.** – Herédi É. – Töröcsvári Zs. (2010): *A társadalmi részvétel szerepe a helyi fenntarthatóság folyamatában.* 'Fenntartható Versenyképesség Válság Idején' XII. Tudományos Napok Konferencia, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 2010. március 25-26., ISBN. 978-963-9941-09-0, megjelenés alatt
15. **Baják I.** – Szemes P. – Töröcsvári Zs. (2010): *A gyöngyösi éghajlatvédelmi stratégia megalapozása.* 'Fenntartható Versenyképesség Válság Idején' XII. Tudományos Napok Konferencia, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 2010. március 25-26., ISBN. 978-963-9941-09-0, megjelenés alatt
16. **Baják I.** – Gyurkó B. – Töröcsvári Zs. (2010): *A vidékfejlesztés szakos hallgatók környezettudatossága a fenntartható fejlődés vonatkozásában.* 'Fenntartható Versenyképesség Válság Idején' XII. Tudományos Napok Konferencia, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 2010. március 25-26., ISBN. 978-963-9941-09-0, megjelenés alatt
17. Fábián Gy. – **Baják I.** – Marselek S. (2009): *A fenntartható fejlődés lokális szintje, lehetséges indikátorok.* „Lokalizáció - Megoldás a fenntarthatóságra” LI. Georgikon Napok Nemzetközi Tudományos Konferencia, Keszthely, 2009. október 1-2., CD kiadvány 7. p.
18. **Baják I.** (2008): *A fenntartható építés energiagazdálkodási elemei.* 'Vállalkozások ökonómiája' XI. Tudományos Napok Konferencia, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 2008. március 27-28., ISBN: 978-963-87831-1-0
19. **Baják I.** (2007): *A Fenntartható Városi Közlekedéspolitika Elemei – Debrecen Város Példáján.* 'Erdei Ferenc' IV. Tudományos Konferencia, Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kar, Kecskemét, 2007. augusztus 27-28., 267-270. old., ISBN 978 963 7294 64 8

20. **Baják I.** (2007): *Helyi fenntarthatóság: felülről irányítva vagy alulról szerveződően.* AVA 3 – Agrárgazdaság, Vidékfejlesztés és Agrárinformatika” Nemzetközi Konferencia, Debreceni Egyetem AVK, Debrecen, 2007. március 20-21 CD kiadvány 9 p.
21. **Baják I.** (2006): *A fenntartható fejlődés elemei Debrecen város stratégiai dokumentumaiban 2000-től napjainkig.* „Tudás és versenyképesség pannon szemmel” ’Pannon’ Gazdaságtudományi Konferencia Tanulmánykötet I., Pannon Egyetem, Veszprém, 2006. június 2., 122-126. old., ISBN:963 9696 02 1
22. **Baják I.** (2006): *A vidéki területek multifunkcionalitása és a helyi fenntarthatóság.* ’Agráralkalmazkodás a változó gazdasághoz’ X. Tudományos Napok Konferencia, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 2006. március 30-31., ISBN: 963-2229-623-0
23. **Baják I.** (2005): *Az EU Városi Környezet Tematikus Stratégiája: támpont a Local Agenda 21 környezeti pilléréhez az európai városok számára.* „Közép-Európa mezőgazdasága lehetőségek és kockázatok” XLVII. Georgikon Napok és 15. ÖGA találkozó, Keszthely, 2005. szeptember 29-30., CD kiadvány 6 p., ISBN:963 9696 99 7

Lektorált, magyar nyelven megjelent konferencia előadások (idegen nyelvű összefoglaló nélkül):

24. **Baják I.** (2004): *A fenntarthatóság helyi stratégiai— tapasztalatok az Egyesült Királyságból.* ’Tavaszi Szél 2005’ Konferencia kiadvány, Debrecen, 2005. május 5-8., 12-15. old., ISBN 963 218 368 1

Más tudományterülethez tartozó lektorált folyóiratban megjelent publikációk:

25. T. Zakár, **I. Baják**, L. Liebmann (2011): Financial Performance Of Corporations And Market Value. Annals of The Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists Vol. XIII No. 6 Warszawa – Poznan – Wroclaw 2011. p. 266-271., ISSN 1508-3535

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Disszertációm elsősorban családomnak, *feleségemnek, négy gyermekemnek, szüleimnek és testvéremnek* ajánlom, akik mindig biztattak és minden feltételt megteremtettek számomra, hogy a dolgozat elkészülhessen. Az a családi háttér, amit biztosítottak számomra biztonságot és támogatást nyújtott, hogy legyen erőm teljesíteni a vállalt kötelezettségeket.

Külön köszönettel tartozom témavezetőmnek, *Dr. Kuti István* egyetemi docens Úrnak, aki példát mutatott saját munkájában és minden segítséget biztosított számomra a kezdetektől a disszertáció megszületéséig. Az általa képviselt tájékozottság és tudásvágy útmutatásként szolgált és jelentősen formálta gondolkodásmódomat. Hálával tartozom *Dr. Szabó Gábor* Professzor Úrnak, a Doktori Iskola korábbi vezetőjének folyamatos támogatásáért, együttműködéséért, munkájában végzett példamutatásáért. Köszönetet mondok *Dr. Berde Csaba* egyetemi tanár Úrnak, a Doktori Iskola vezetőjének, aki jelentős támogatást nyújtott a fokozatszerzési eljárás utolsó szakaszában. Külön szeretném kiemelni *Rácz Andrea* tanszéki adminisztrátor segítségét.

Nagyban segítette értekezésem elkészültét munkahelyem, a *Károly Róbert Főiskola*, kollégáimtól sok támogatást és javaslatot kaptam munkámhoz. Külön is köszönetemet fejezem ki a Főiskola rektorának *Dr. Magda Sándor* Professzor Úrnak, aki biztosította a lehetőséget a dolgozat megírására, segítsége nélkülözhetetlen volt a dolgozat elkészültéhez.

Ugyancsak köszönettel tartozom *Dr. Liebmann Lajos* egyetemi docens Úrnak, a Károly Róbert Főiskola Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának dékánjának, aki tanácsaival segítette munkámat, mindvégig kitartásra biztatott, s aki saját munkájában végzett példamutató odaadással nagy hatással volt rám, példaként szolgált és szolgál számomra. Köszönettel tartozom *Dr. Törösvári Zsolt* főiskolai tanár Úrnak, akivel a főiskolán együtt dolgozunk a helyi fenntarthatósággal kapcsolatos kutatásokban, és aki e dolgozat elkészültéhez is jelentős segítséget nyújtott. Külön szeretném kiemelni *Papné Kovács Anikó* dékáni adminisztrátor segítségét. Az előzőekben említett személyeken kívül is minden munkatársamnak köszönettel tartozom.

Végezetül köszönetemet fejezem ki mindazon személyeknek, akikkel munkám során találkoztam, és akik építő jelleggel segítették dolgozatom elkészültét.